גמרא

כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים רבינא הוה [א]לה נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו א"ל אי מכנפין אין אי לא לא ש"מ תלת ש"מ [א]בעל נעשה שליח לחרטת אשתו וש"מ [ב]לא (א) [ג]שרי למישרי נדרא באתרא דרביה וש"מ [ג]כי מכנפין שפיר דמי [ד]ושמתא אפי' באתרא דרביה [ה]ויחיד מומחה שרי שמתא [ג]א"ר שמעון בר זביד א"ר יצחק בר טבלא א"ר חייא אריכא דבי ר' אחא א"ר זירא א"ר אלעזר א"ר חנינא א"ר מיאשה משמיה דרבי יהודה בר אילעאי מאי דכתיב [1]וזרחה לכם יראי שמי [ז](שמש צדקה וגו') אלו בני אדם שהן יראין להוציא שם שמים לבטלה שמש צדקה ומרפא אמר אביי ש"מ חרגא דיומא מסי ופליגא דר"ש בן לקיש [ה]דאמר אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה [י]שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר [י]ויצאתם ופשתם בעגלי מרבק והרשעים נידונין בה שנא' [2]הנה יום בא בוער כתנור [ז] וגו':

מתני'

רש"י

כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. ושמא הא דשרו ליה דברים בטלים הוו: **הוה ליה נדרא לדביתהו.** ואיהו לא הפיר לה בו ביום שמע: **אי מיכנפין.** תלתא מומחין דשרו ליה שפיר דמי (ב): **לא שרי למישרי נידרא באתרא דרביה.** משום הכי לא בעי רבינא למישרא לה מקמיה רביה: **ויחיד מומחה שרי שמתא.** דלא בעי עשרה כמו לנידוי: **יראי שמי.** למי שיראין להוציא שם שמים: **חירגא.** זיהרא דשימשא והיינו לא (יומא כ:) דכתיב [ט]וכל דארי ארעא כלא חשיבין: **מסי.** מרפא כדכתיב שמש צדקה ומרפא: **צדיקים מתרפאין בה.** בלומו השמש דלעו"ל אבל בהאי שמש לית ביה רפואה: **ולהט אותם היום הבא.** שמש של אותו יום:

מתני'

ר"ן

[ס]**כשם שא"א לבר בלא תבן.** כדכתיב (ירמיה כג) אשר אתו (דבר) חלום וכו' ומה לתבן את הבר וכו'. ול"ע במי שנדוהו בחלומו אם צריך לנהוג בכל דיני מנודה. ומסתבר לי דאע"ג דאמרינן הכא דמי שנדוהו בחלומו צריך היתר אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום שיהא צריך היתר דהכא היינו טעמא משום דאיכא למימר שמן השמים נדוהו מה שאין לומר כן בנדר אלא שראיתי לרשב"א ז"ל בתשובה (סי' תרס"ח) שמעשה בא לפניו והצריכו היתר: **בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו.** הר"מ במז"ל סובר בפ"ו מהל' שבועות (הל' ד) דדוקא בבעל הוא דאיבעיא לן מפני שהבעל כאשתו אבל אדם אחר פשיטא לן שאינו נעשה שליח דצריך שיהא הנודר בפני המתירין והכי מוכח בירושלמי בפרק נערה המאורסה [י] דגרסינן התם מהו להתיר ע"י תורגמן נשמעינה מן הדא רבי אבא בר זוטרא אתעביד מתרגמניה דרבי יוחנן בהדא איתתא דלא חכמה למשמע סוריסטון מדבעיא אי מתירין ע"י תורגמן מכלל דפשיטא לן דע"י שליח אין מתירין ואפילו למאי דמסקינן דעל ידי תורגמן שרי דוקא תורגמן משום דבעל הדבר נמי תמן קאי אבל ע"י שליח לא הלכך הכא בבעל דוקא הוא דאיבעיא לן. ומסקינן דאפילו בבעל אי מכנפין אין אי לא מכנפין לא דאף ע"ג דאשתו כגופו לא הקילו גבי בעל אלא היכא דמכנפי אבל דליכנפי לכתחלה גביה לא כיון דמהוורתא דמילתא שיהא הנודר עצמו שם זו היא שיטת הר"מ במז"ל. אבל בתוספות פירשו בהפך ואמרו אדרבה גבי אינש דעלמא פשיטא לן שיכול לעשות שליח וגבי בעל דווקא הוא דאיבעיא לן משום דחיישינן שמתוך שנדרי אשתו קשין עליו יוסיף מדעתו בחרטתה ומסקינן דאי מכנפין אין ואי לא לא והיינו טעמא משום דכי מכנפי ולית ליה טרחא במילתא לא חיישינן דלמא מוסיף הוא אחרטה דילה אבל אי לא מכנפין כיון דאיכא תרתי חדא שנדריה קשין אלו ועוד דטרח חיישינן אבל באינש אחרינא כיון דלא איכפת ליה אי [ס]שנו אי לא ליכא למיחש. וכתב עוד רבינו שמשון ז"ל שאלת אדם חרטת נדרו בכתב לב"ד והם מתירין לו לפי שסובר הרב ז"ל שאפילו בלא ידיעת הנודר יכול החכם להתיר כיון שיודע שהנודר מתחרט דהתרת חכם הרי היא כהפרת בעל ותניא בסוף קדושין (דף פא:) אישה הפרם וה' יסלח לה (במדבר ל) במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והיפר לה והיא לא ידעה וכו' ולא מצינו חלוק בין הפרת בעל להתרת חכם אלא כלשון: **שמע מינה לא יאלי למשרי נדרא באתרא דרביה.** לא יאלי איני נראה כלומר שאם לא כן רבינא עצמו היה מתיר נדר אשתו. ואם תאמר והיכי מצי עביד הכי והתנן במסכת נגעים (פי"ב משנה ה) כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו ר"מ אומר אף לא נגעי קרוביו כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ר' יהודה אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים ומוכח בירושלמי [פ]דהלכה כר"י. וי"ל דאפ"ה בהדי אחריני הוה מצי שרי אי לאו משום יקרא דרביה דהא תנן במס' בכורות [ל] כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורות עצמו ואפ"ה אמרינן התם דמצטרף הוא עם שני הדיוטות כדדייקינן בסוף פרק עד כמה [בכורות לו.] אלימא בחד ומי מהימן אלא בתלתא ומי חשידי אלמא בהדי אחריני שרי. ואפי' תמצא לומר דהכא שאני משום דאשתו כגופו ואפי' אצטרופי נמי לא מצטרף דה"ל כנודר עצמו אפ"ה אי לאו משום יקרא דרביה היה אומר רבינא לתלמידיו שיתירוהו ומדלא עבד הכי ש"מ לא יאלי למשרי נדרא באתרא דרביה: **ושמתא אפילו באתרא דרביה ויחיד מומחה שרי שמתא.** הני לאו מהאי עובדא נפקא לן אלא מיידי דאמר דלא יאלי למשרי נדרא באתרא דרביה קאמר דגבי שמתא שרי. והאי יחיד מומחה דשרי שמתא איכא מ"ד דוקא סמוך. ולא נהירא אלא כל שהוא חכם מובהק ובקי בהלכות נדרים אע"פ שאינו סמוך שרי נדרא ושמתא דגבי התרת נדרים לא כתוב בפרשה אלהים דמשמע סמוכין אלא ראשי מטות [מ]והיינו דאמרי' בירושלמי [פ"י ה"ח] אמרו ליה רבנן [נ]לרב הונא שרי נדרא ביחיד אמר להו רב הונא ראש לראשי המטות והא רב הונא לאו סמוך הוה ואפ"ה שרי נדרא ביחיד. והכי נמי מוכח בבכורות בפ' פסולי המוקדשין (לו:) דאמרי' התם ג' מתירין את הבכור[ס] במקום שאין חכם ואמרינן חכם כגון מאן אר"נ כגון אנא והא ר"נ לא הוה סמוך. אלמא כל שהוא רב מובהק שרי נדרא. וכן כ' הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' שבועות (הל' ה) ועוד אכתוב בזה בפ' ארבעה נדרים (לקמן כג. ד"ה והיתר) ופ' נערה המאורסה (שם עח:) בס"ד. ואיכא מ"ד דכי היכי דג' הדיוטות מתירין את הנדר במקום שאין מומחה ה"נ מתירין את הנדוי במקום שאין מומחה דנדוי נמי נדר הוא דהא אמרינן בסוף פ' ד' מיתות (סנהדרין סח.) בעובדא דר"א הותר הנדר אלמא נדוי נמי נדר מקרי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' ת"ת (הל' ז): **הדין חירגא דיומא מסי.** אבק הנראה בחמה כשהיא נכנסת דרך חלון קרוי חירגא: **אין גיהנם לעתיד לבא.** לאו לאחר מיתה קאמר דודאי איכא גיהנם לרשעים אלא לעתיד לבא לאחר תחיית המתים קאמר שאותן רשעים שיהיו לחרפות לדראון עולם כדכתיב בדניאל (יב) לא יהיו נדונין בגיהנם אלא בהאי דינא שהקב"ה יוציא חמה מנרתיקה כדי שיהיו אלו מצטערין ושיתרפאו בה צדיקים והכי נמי מוכח בהדיא בפ"ק דע"ז [ג:] דלאחר תחיית המתים קאמר:

מתני'

תוספות

רבינא ה"ל נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי. שיתיר לה נדרה ומיירי בנדרי' שאין בהן עינוי נפש לכך לא היה יכול להפר אי נמי בשקיים לה הנדר מיהו למ"ד (לקמן דף פט.) [אין] נשאלין על ההיקם צריך לומר כפירוש ראשון ועתה אשתו אמרה ליפתח בחרטה לנדרה כדי שיאמרו לרב אשי: **מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו.** להביא חרטת אשתו לפני חכם כדי להתיר לה נדרה: **אמר ליה אי מיכנפי אין ואי לא לא.** כלומר שאינו מולא ג' מומחים ומכנפי אלא צריך לחזור אחריהם לא וי"מ טעמא מאי ופריך דחיישינן שמא מתוך שהוא טרוד לטרוח לחזור אחריהם לכנופייהו שמא ישכח מדברי הפתח והחרטה שאמרה לו אשתו וישנה לדבריה ויוסיף עליה כדי ליישב החרטה יפה יפה: **ש"מ לא שרי נדרא באתרא דרביה.** מדלא הוה רבינא שרי לאשתו נדרה ובהתרת חכם ול"ת דלמא דהיינו משום דס"ל לרבינא כרבי יהודה דאמר במס' נגעים (פי"ב) כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי אשתו שבינה לבין אחרים וי"ל דמ"מ היה מולא שפיר ג' שהיו מתירין לה כביתו והיה שרי למשרי אלא הוה באתריה דרביה: **וש"מ כי מכנפין שפיר דמי.** פי' לעשות שליח לחרטת אשתו וש"מ לכנופי לא וש"מ שמתא אפי' באתרא דרביה שפיר דמי להתיר השמתא דפעמים שלא יהא הרב מזומן או לא יהיה פנוי ואין לדחות היתר השמתא דודאי גבי נדר אין חשש כל כך אם יצא לחוות הסיתר ויהיה נדרו עליו עד שיהיה הרב מזומן להתיר אבל שמתא אין להשהות על האדם: **ויחיד מומחה שרי שמתא.** אגב דאיירי בשמתא מפיק להא דיחיד מומחה שרי שמתא ולא בעי עשרה ולא למעוטי נדר דבנדר נמי מועיל יחיד מומחה להתיר והקשה רשב"ם דמאי קאמר אי מכנפי אין דמשום דצריך ג' להתיר הנדר והלא רב אשי לבדו יכול להתירה שהרי רב אשי היה מומחה כדמוכח פרק כל פסולי המוקדשין (דף לו:) שהרי מתיר הבכור לבדו ואמר לשם על ג' מתירין הנדר במקום שאין מומחה וי"ל דרבינא שאל לו שמתא מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו ולא פירש אם להתיר ביחיד מומחה או בשלשה הדיוטות על כן השיב לו רב אשי דלענין ג' אי מיכנפי כו' אי נמי שמא י"ל אע"ג דרב אשי היה מתיר הבכור לבדו היינו משום דמומחה דבעינן גבי בכור היינו גמיר אפי' בלא סמיכה כמו שפירש בבכורות אבל במומחה דבעינן בהיתר נדרים היינו מומחה בסמיכה דומיא דראשי המטות כך נראה להר"ף נ"ע מיהו קשה לרשב"ם דמה שייך ענין זה דנדרים כאן בפירקא דמיירי בשמתא אבל לא בנדרים לקמן בפרק ארבעה נדרים הוה ליה לאיתויי דהתם מיירי במילי דנדרים ועוד כיון שיכול החכם להתיר הנדר שלא בפני הנודר ע"י שליח כדקאמר הכא שהבעל נעשה שליח לחרטת אשתו א"כ מאי קאמר בפרק השולח (גיטין דף מו.) אין אדם רוצה שתתגנה אשתו בב"ד כנדר שצריך חקירת חכם פירוש שתתגנה במה שתלך לפני חכם להתיר והלא יכולה לעשות שליח בב"ד להתירה ומה בזיון יהא לה אם יתירו לה בב"ד ע"י שליח לב"ד לכן נראה לרשב"ם דגרס הכא רבינא הוה ליה נידוי לדביתהו פי' שנידוה בחלום והיתה בושה לבוא לב"ד לפני רב אשי להתיר לה וגרס מהו שיעשה שליח לאשתו להתיר לה נידוי מי מדמי לנידוהו בפניו דאין מתירין לו אלא בפניו דבפניה נידוה בחלום או דלמא כיון שלא נידוה אלא בחלום כשלא בפניו דמי ומתירין לו שלא בפניו והשיב לו רב אשי אי מכנפי העשרה מתירים לו ע"י שליח שלא בפניו דמסתייעא מילתא כיון שמכאן מזומנין ומכונפין ואי לאו שלא מכאן מזומנין ומכונפין וצריך לחזור אחריהם לא. פי' לא יתירו ע"י שליח אבל ודאי ע"י המנודה עצמו יועיל אפי' ע"י חזור: **אלו בני אדם שיראים להזכיר שם שמים לבטלה.** שמש להם צדקה ומרפא בעוה"ז קאמר מדמסיק עלה ש"מ הדין חירגא דיומא מסי. חירגא היינו עפרורית הנלה בזריחת השמש: **חירגא דיומא מסי.** תימה מאי רפואה יש בו ושמא מרפא כשמסתכלין בו קאמר אי נמי לחולה קאמר כדאמרינן בכנגא בפרק (דף נח:) אדלי חמה אדלי קצירא: **ופליגא דרשב"ל.** פירוש הא דאוקימנא קרא דמרפא בכנפיה בעוה"ז פליג אדרשב"ל ומוקי לה ברפואה בעוה"ב ומיהו גם רשב"ל מודי הא דאמרי איכפי אדלי חמה אדלי קצירא אך לא מן הפסוק:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ו מהלכות שבועות הל' ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רלד סעי' ט:

לז ב מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סי' רמב סעי' כ:

לח ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סי' רלד סעי' ט:

לט ד ה מיי' פ"ז מהל' ת"ת הל' ו טוש"ע שם סי' שלד סעי' כד:

◆

תורה אור השלם

1. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק: מלאכי ג כ
2. כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף: מלאכי ג יט

◆

פירוש הרא"ש

בלא דברים בטלים. ושמא הסיפור דברים בטלים: **הוה ליה נדרא לדביתהו.** וקיים לה הנדר או שמא לא היה נדר של עינוי נפש: **אתא לקמיה דרב אשי.** ולא היה רוצה להתיר לה במקום רב אשי שהיה רבו והיה יכול להתיר לה כדתנן בפ"ב דנגעים כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו ואף לר' יהודה דאמר אף לא נדרי אשתו היה יכול להתיר בג' אחרים אלא לחלוק כבוד לרב אשי: **בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו.** דודאי אחר נעשה שליח לחרטת חברו אבל בעל מתוך שקשה בעיניו נדר אשתו אולי יש לחוש שמא יוסיף מדעתו על חרטת אשתו ויאמר דלדעת כן לא נדרה: **א"ל אי מכנפי אין ואי לא מכנפי לא.** אם מצאן מכונסים ועומדים נעשה שליח אבל אי כנפינהו איהו לשם כך לא דאיכא למיחש מתוך טורח לכנפם שיוסיף על החרטה שאמרה לו אשתו: **ש"מ תלת.** ש"מ בעל נעשה שליח לחרטת אשתו וש"מ אי מכנפי אין ואי כנפינהו איהו לא וש"מ לא ליבעי למשריה באתרא דרביה: **ושמתא אפי' באתרא דרביה.** דקי"ל בפ' הדר עם העובד כוכבים (דף סג.) דתלמיד מנדה בפני הרב במקום שיש חלול השם וקאמר הכא דאפילו באתרא דרביה נמי שרי שמתא דלא מאחרים נטותא גביה עד דאזיל קמי רביה: **ויחיד מומחה שרי שמתא.** פי' אם נדהו חכם ותיק וכיולא בו יכול יחיד מומחה כיולא בו להתירו ולא למעוטי נדר אתא דאמר לקמן בסוף נערה המאורסה דראשי המטות כתיב אפי' יחיד מומחה: **מאי דכתיב וזרחה לכם יראי שמי.** אגב דאיירי לעיל בהוצאת ש"ש לבטלה נקטיה הכא: **חירגא דיומא.** עפרורית שבאוירים חמה כבסיל דפ"ק דיומא (דף כ:) חירגא דיומא לא שמיע. תימה אמאי לא אמר חמה גופה מסיא כדאמרינן בב"ב (דף טז:) אדלי יומא אדלי קצירא בשביל אבן שהיתה לא"א ותלאה בכנפי החמה: **ופליגא דר"ל.** הא דאמרן דבחמה דעוה"ז איירי קרא דאיהו מוקי לה בחמה דלעתיד:

מסורת הש"ס

א) [נ"ל ליה], ב) [נ"ל יאלי פי' לא אריך ערוך ע"ש גם בסמוך], ג) [גי' הע"י א"ר חנינא אמר רבי יוחנן זה משמיה דר' יהודה בר' אלעאי מאי דכתיב וכו'], ד) [ליתא בע"י], ה) ע"ז ג:, ו) [נ"ל צדיקים מתרפאין בה שנאמר וזרחה גו' כ"ה בע"י וכ"ה בילקוט ועי' בע"ז ג:], ז) [והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא כ"ה בס"א], ח) [דניאל ד], ט) [שייך לע"א], י) [פי"י ה"ח], כ) [נ"ל שרי], ל) [ד' לו. וכן במשנה נגעים פרק ב משנה ה], מ) [במדבר ל], נ) גי' יעב"ץ רב הונא, ס) נ"ל הנדר.

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' וש"מ לא יאלי למשרי. נ"ב פ"א לא יאי וכן היתה גירסת הר"י בר ששת ע"ש בספר ת"ו: (ב) רש"י ד"ה אי יכני דמי הס"ד ואח"כ מ"ה לא יאלי לא שרי למישרי:

◆

גליון הש"ס

גמ' ש"מ תלת. לעיל דף ז ע"ב ברכות כו ע"א פסחים ה ע"א: בהר"ן ד"ה בעל מהו שיעשה שליח. עי' גיטין דף מו ע"א אין אדם רוצה שתתגנה אשתו ובתוי' הר"ן שם: ד"ה ש"מ בו' ישובה בירושלמי. עי' לקמן פא ע"ב בהר"ן:

◆

מוסף רש"י

אתא לקמיה דרב אשי. רביה. **א"ל בעל כו'.** היכא דלא כניפי למיתי קמי בי דינא, **מהו שיעשה שליח.** לאשתו לפתוח לו ולהתיר לאחר הדברים שבעל ידיהם היא מתחרטת בנדרה כדי שיעקר הנדר מעיקרו, הואיל ועל מנת כן נדרה (שם). **אי מכנפין.** בי"ד יקימי, יכולה היא למסור דבריה לשליח, ואי לא מכנפי איהו יכול לקנסם לפתוח לפניהם בחרטת אשתו, דקנסא הוי, דקנסו רבנן דבעינן שיפתשו הפרשה מפיה (שם). **ש"מ תלת.** מדלא קבילה רבינא לגביה דרב אשי רביה ורבינא אע"פ שהיה חכם לא רצה למשרי נדרא דביתהו במקום רב אשי שהיה גדול הימנו, וש"מ דבעל הנעשה שליח לחרטת אשתו לא שרי ליה לכנופי תלתא למישרי לה, וש"מ דהיכי דמכנפי שפיר דמי למישרי לה, ורב אשי הכי נמי דהוה מצי מתיר לה איהו באפיה נפשיה, דהא חכם אפילו ביחיד מצי מתיר, אלא משום דנעא מניה רבינא שמתא ואפילו בהדיוטות, להדר ליה איהו שמתא ואפילו בהדיוטות (שם). **רשמתא אפי' באתרא דרביה.** אע"ג דנדר לא לישרי במקום רביה, היכא דשמתיה איניש לגברא מצי איהו למישרי ליה אפילו באתרא דרביה ואפילו היה המנדה עם האדן (שם). **ויחיד מומחה שרי שמתא.** אם נדה תלמיד חכם אחד ומת ולא התיר לו נדויו, הוא שהוא מי ומגלה להתיר לו, יכול תלמיד חכם אחר כמותו להתיר לו נדויו, ומשמתא במקום שאין שם גדול ממנו, דלא גרע מנדר (שם). **ויצאתם ופשתם.** סיפא דורחה לכם הוא, ופשתם לשון שותן ורבוי ועובי כמו (תרגום בראשית ח) פושו וסגו, וכמו (איוב לה) ולא ידע בפש מאד (ע"ז ד.). **ולהט אותם היום הבא.** השמש הבאה ובכמה דוכתין קרינן לשמשא יומא (שם).